

KOSSUTH LAJOS ŐSLÉNYTANI MEGFIGYELÉSEI

Tíz évvel ezelőtt Jósmafőn Kossuth-emléknapokat rendeztek, ott hangzott el egy nagy érdeklődésre számot tartó előadás; azoknak az ősmaradványoknak a sorsáról is szó volt benne, amelyeket Kossuth Lajos Olaszországban gyűjtött. Szöör Gyula és Bohonné Havas Margit egy olyan gyűjteményről beszélt, amely tulajdonképpen már nem létezik.

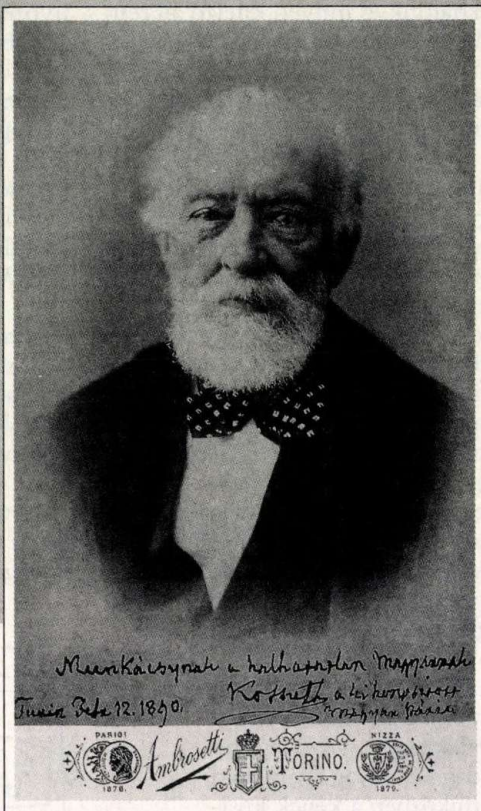
Szakmai körökben ismerték Kossuth szerteágazó természettudományi érdeklődését, ősmaradvány-gyűjteményéről mégis csak kevesen tudtak. Ez az anyag – valószínűleg az ásványgyűjteményével együtt – halála után a Nemzeti Múzeumba került. (2700 kötetből álló könyvtárral, amelyet 1894. május 26-án vett át Kossuth Ferenctől a Magyar Nemzeti Múzeum képviselőjében Fejérpataki László, és híres herbáriumával együtt – ÉT 1982/11. sz.)

Egy megsemmisült gyűjtemény

Kossuth ősmaradvány-gyűjteménye az 1956-os forradalom idején tűzvész martaléka lett, a Nemzeti Múzeumban őrzött anyagból csupán egyetlen csiga (*Fissurella neglecta* Desh.) élte túl a pusztulást, és elhamvadtak Kossuth eredeti kézírású katalóguscédulái is. Nyomuk sem maradt volna, ha a gyűjtemény egy kis része (10 kagyló- és 3 csigafaj) egy szerencsés véletlennek köszönhetően el nem kerül a pusztulást. Ezt a néhány darabot a Magyar Nemzeti Múzeum a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Ásvány- és Földtani Tanszékének gyűjteményét létrehozó Földvári Aladár professzornak adományozta. A szerencsésen megmenekült darabok a tanszék múzeumában megtekinthetők, az oktatási célokat szolgáló gyűjtemény büszkeségüként őrzik őket.

Kossuth ősmaradvány-gyűjteménye (illetve annak töredéke) ma már inkább tudománytörténeti-nemzeti kincs, de jó alkalmat kínál arra, hogy az életét hosszú száműzetésben befejező államférfi természettudományos érdeklődésének egy újabb fejezetét ismerjük meg. A ma még tanulmányozható anyag őslénytani revízióját és mai szemléletű feldolgozását elvégző paleontológusok megállapították, hogy Kossuth birtokában volt kora élvonalbeli tudományos ismereteinek, meghatározásai korrektek és pontosak voltak. Ezekből látszik, hogy Bellardi és Sacco szakkönyveit használta, az általa jegyzett genus (nemzetség) és fajnevek ezekben jelentek meg először. A katalóguscéduláknak a lelőhelyre és a korra vonatkozó adatai is pontosnak bizonyultak. A Debrecenben őrzött példányok zömének kora felső pliocén Piacenzian (=Astian) emeleti, és Asti környékéről származnak.

Az idős
Kossuth egy
1887-ben
készült képen
(MAGYAR
NEMZETI MÚZEUM)

Torinótól Sorrentóig...

Gyűjtőútjairól írt beszámolóí hűen tükrözik az agg politikus és polihisztor töretlen lelkesedését. Az „olasz csizmát” a kényszerű lakhelyéül választott Torinótól (Turin) a Nápolyi-öböl kedvelt firdőhelyének számító Sorrentóig bejárta. Hetvenévesen jutott fel a Monte Cenisre, a Nyugati-Alpok 2098 méter magas hágójára az olasz-francia határon, és 82 évesen is még az Alpokat járta (Jungfrau).

Egy 1871-ben Mednyánszky Sándorhoz írt levelében lelkesen írta le azt az „utókirándulást”, amelyet az Appenninokban tett a Monsummano-i-barlangban töltött gyógykúra után: „Pedig, ha élek tavaszig, kétszer sem mondom, hogy még egyszer meg nem teszem az utat, melyet most tettem. (Vasuton mentem Monsummanoig s onnan Speziáig, de vissza nem vasuton, hanem Serzánótól keresztül vágtam Pontremolinak Pármáig a borzasztó sivataguk mellett mind geológiai, mind botanikai tekintetben minden várakozásomat messze túlszárnyalóan érdekes Appennineken.”

A „komplex” gyűjtőmunka valósággal hatalmába keríti: „... soha még geológiai, mineralogiai s fűvészeti csekély ismereteimből annyi élvezetet nem merítettem, mint ezen utamban.”

A környék földtani képződményekben való gazdagsága lenyűgözi: „Aztán meg geológiai tekintetben ez a vidék a teremtés munkájának egy valóságos nyitott könyve; melynek olvasásához a hieroglyphpek alphabetjét maga a teremő véste be egyik oldalon az ó Pliocén, más oldalon a Oolite korszakbeli ásatagokba; a nem metamorphisált hegyrészek elporladozó mésztegeiből óriási csontvázak gyanánt kitornyosuló Ophiolitek trapp szikláira, a Monte Albanoi kialudt vulkánok tömörüléseibe; a camarai márványhegyek alapját képező gránit, diorite stb. tömegekbe, melyeknek plutonius hatása alatt a közönséges oolite mészkő szobrász márvánnyá cukrosodott;...” majd lelkesedését a tudós szerénységével

oldja fel: „Ez az egész teremtetési alphabet oly tisztán áll még az oly gyöngye tudományos szem előtt is mint az enyém...”.

„a tények vizsgálata és az elmélkedés”

Kossuth természettudományokkal – és bennük a földtudományokkal – kapcsolatos vonzalmát kora tudósaival folytatott levelezéséből ismerhetjük meg. Dr. Szontágh Miklóshoz [orvos, botanikus (1843–1889), a Magas-tátrai Újtátrafüred megalapítója (1876)] 1872. szeptember 23-án írt levelében a természettudományokhoz fűződő vonzalmát egyszerűen önzésként értékeli: „Nálam – persze – ebben a megatalkodottságban semmi érdem sincs – mert az első ösztön, mely engem a természettudományok temploma felé vonzott, mi tűrés tagadás benne, csakis önzés volt. Nagyon sok szenvedés ért az életben. Végasztalásra vala szükségem. Megemlékeztem Chateaubriand mondására: »boldogok a kik szeretik a természetet, azt megtalálják s csakis őt találják meg a szerencsétlenség napjaiban«. Hát én is ráadtam életfáradt öreg fejemet, hogy megtaláljam a vigasztalót. Én beszóltam hozzá a csillag-világok végtelenségébe, beszóltam hozzá a sziklarétegek, jegecek, kövületek műhelyébe...”.

Zafiri Lászlóhoz 1876. április 16-án írt levelében így fogalmazta meg tudományos ars poetikáját: „Nekem a világban hanyattatásom s a főbb európai nyelvek ismerete alkalmas nyújtottak az egyoldalúságból kibontakozni, s azért Önnek azon kérdésére, hogy mi az én tudományom forrása? azt a feleletet adom, hogy a tények vizsgálata és az elmélkedés. Iparkodtam a természettudományok jelen állásával megismerkedni (de nem csak német kútfők után, van ám tudomány a német egyetemek terméin kívül is, még pedig milyen!), s azután gondolkodtam a tényekből okszerűleg levonható következtetések felett. Ez volna az én tudományom forrása, ha ugyan az a parányi, a mit tudok, tudománynak volna nevezhető.”

Kossuth barlangkutató munkásságát felidéző írásunkban (ÉT 2002/19. sz.) elemeztük Báro Nyáry Jenőnek az aggteleki barlangról írt tanulmányára reagáló Kossuth-dolgozatot. Ebben így fogalmazta meg vonzalmát a földtani kérdésekhez: „... a földtan s vele kapcsolatban földünkön a szerves élet fejlődésének nyomainak kedvenc tanulmányaim közé tartoznak.”

Dolgozatai, különböző szakterületeket képviselő tudósokhoz írt levelei egyértelműen bizonyítják, hogy jól ismerte a kor földtani szakirodalmát, s az azokban foglalt megállapításokat rendre összevetette saját tapasztalataival, megfigyeléseivel, s ha úgy látta, vitatta is némelyiküket.

Kossuth halálakor Wartha Vince [(1844–1914) vegyész, a kémiai technológia műegyetemi tanára] így jellemezte a turini remetét: „A nagy emberek jellemző tulajdonságai közé tartozik, hogy bármivel, bármily szerény tárggyal foglalkozzanak is, rátapasztják az eredetiség bélyegét. Kossuth természettudományi közleményeiben, természettudományi tárgyakra vonatkozó leveleiben minden sor tanulságot tesz erről... Egyszerű keresetlen szavakba foglalja észleléseit, előadja nézetét és jóakaróan bírál ott, ahol ellentétes állást foglal el. Maga is részt vesz a tudós fáradságos munkájában, meggyűjti az anyagot, nagy gonddal kezeli becses gyűjteményét, mert tudja, hogy minden jól megfigyelt tény, a természet minden egyes, bármely szerény termékének leírása egy-egy kő azon monumentális épület alapfalában, mely a tudomány tárháza lesz.”

Kossuth Lajos természettudományos tevékenységének kévéssé ismert epizódjait bemutatva abban bízunk, hogy születésének 200. évfordulóján sikerült egy kicsit árnyalunk e különös politikus egyéniségéről alkotott eddigi képet.

SZABLYÁR PÉTER

Könyvtermés

ALBERT VALÉRIA rovata

Gyermeink születésétől 5 éves koráig

Alighanem sohasem fogom elfelejteni azt a rémséges éjszakát, amikor kislányomnak először szökött fel a láza szinte pillanatok alatt 40 fokra. Tudtam, hogy az ügyeletes orvos megérkezéig is gyorsan kell cselekednem, s a hűtőfürdő segíthet legjobban. Csakhogy az milyen legyen? Langyos? Netán hideg vízbe kell tennem a láztól remegő kis testet, hogy gyorsan lehűljön? Avagy testhőmérsékletű fürdővízbe ültessem, s azt fokozatosan hűtsem le, amíg csak alább nem hagy a nagy láz? (Ez utóbbit kevésbé drasztikusnak érezve, ezt választottam.) Tanácsatlanságomat csak fokozta a szokatlan „babaápolást” egyre hevesebben rosszálló apuka: veszekedésünk túlharsogta a gyermek sírását. Az éjszaka közepén mégse telefonálhattam a nagymamának: annak idején ő mit tett ilyen helyzetben? Neki ott volt a dédnagymama, hiszen az én gyerekkoromat még a többgenerációs együttélés jellemezte. S ha a nagyszülő netán egy fedél alatt él is velünk, a mai nagymamák aktív dolgozók, s ha épp nappal volna szükségünk egy jó tanácsukra, nincsenek kéznél. A barátok vagy a szomszédok segítészándékú megjegyzéseit is gyakran okoskodó zaklatásnak érezzük: néha egy könyv személytelen soraiban inkább megbízunk.

Ezért is értékelődtek fel mostanában a baba- és gyermekkönyvek. Ez a mostani ráadásul egészen az 5 éves korig ad recepteket akár a hisztis gyermek megszelídítésére is. Szakértelmében igazán hihetünk, hiszen a szerző, Carol Cooper gyermekorvos és háromszoros édesanya. Ha nem is éppen ezernyi kérdésre ad – miként a könyv címe is ígéri – ezernyi választ, a kérdezőfelelek párbeszédese módszer egy ilyen tárgyú könyv esetében nagyon

meggyőző. Például: mit tehetünk, ha a totyogó korban lévő (1–2 és fél éves) gyermekünk bizonyos ételeket nem hajlandó megenni? „Lehet, hogy a szomjúságtól képtelen enni. Ilyenkor kapjon egy pohár vizet vagy gyümölcslevet, ne túl sokat, mert megtelek vele a hasa. Ha valamilyen ételt

következetesen visszautasít, azt hagyjuk el! Könnyen lehet, hogy valamikor a jövőben majd megszereti, de erőltetni kár. Az ételt kiköpködi, kihányja vagy épp tálkástul földhöz vágja, sőt, egy életre megutálhatja. A felnőttek sem eszik meg, amit nem szeretnek. [...] nem lehet rábeszélni az evésre, he egyszer nem kívánja az ételt. Ha büntetéssel fenyegetőzünk, csak felizgatjuk őt is, magunkat is. Attól sem fog enni, ha eltereljük a figyelmét mindenféle hókuszpókusszal vagy valamelyik asztaltársra hivatkozva kérleljük, hogy egyen meg valamit. Gondoljunk arra, hogy a gyermeknek sem, a felnőttnek sem megy le a falat a torkán, ha zaklatott vagy dühös, ezért étkezés-kor őrizkedjünk a heves érzelmi megnyilvánulásoktól.”

A könyv még abban a nehéz élet-helyzetben is jó tanácsokkal szolgál, amikor valamelyik közeli hozzátartozó halálhírére kell felkészítenünk a gyermekünket. Cooper szerint minél szorosabb kötelék fűzte a kicsit az

(Folytatás a 1527. oldalon)